

van adressen en lange kerkelijke procedures. Uiteindelijk werden alle bezwaarschriften ongegrond verklaard. Op dezelfde dag, 29 oktober 1854 deden beiden intrede, ze preekten over dezelfde tekst, 1 Cor. 2:2: 'Want ik had niet besloten iets te weten onder u, dan Jezus Christus en die gekruisigd.' Met andere woorden: de Groninger theologie en de moderne theologie hadden de gemeente bereikt. En de gemeente reageerde heftig zoals bleek uit de adressen en de belangstelling van de kerkelijke pers. Bovendien was vanaf het voorjaar van 1853 duidelijk dat 'Leiden' en 'Groningen' de nieuwe vertaling wensten, terwijl het orthodoxe Utrecht deze afwees. Met andere woorden: er is in deze jaren sprake van één groot protest tegen de Leidse en Groningse godgeleerdheid. De weerstand tegen het besluit om tot een nieuwe vertaling te komen mag van deze toenemende partijvorming niet worden los gezien.

Tenslotte, toen de bijbelvertaling verscheen, was het lange tijd stil geweest. Dat bleef in feite zo. Het aantal brochures en artikelen uit de jaren 1855-1867 is gering en van de bijbelvertaling werden weinig exemplaren verkocht. Wat zich in de jaren vijftig al manifesteerde, had zich doorgezet: verdergaande partijvorming op kerkelijk gebied, de groei van de conservatieve Utrechtse universiteit, de toenemende invloed van de moderne theologie, toenemende *kerkelijke* invloed van de Groninger theologie, de vervreemding tussen synode en grondvlak, die in die tijd de vorm had aangenomen van onverholen weersin tegen alles wat de synode deed.⁵⁹ Onder dit laatste leed ook de bijbelvertaling, mede vanwege haar oorsprong en naamgeving: de synodale vertaling. Bij dit alles moet tevens in aanmerking worden genomen dat het slechts ging om een vertaling aan het Nieuwe Testament. Het werk aan het Oude Testament is wel begonnen, maar na dit echec nooit voortgezet. Met andere woorden: qua marketing was een en ander niet handig aangepakt. Wat moet de gemeente met een halve bijbel?

'inteekenaren'. Zie ook Vos, *Bijbelvertaling*, 80, 81.

⁵⁵ Gronemeijer, *Gedenkbboek*, 32-35; Van Cappelleveen, *Het Woord gaat zijn weg*, 209-210.

⁵⁶ Zie hierover J. Vree, 'De herziening van het hervormde Algemeen Reglement (1846-1852)', in: Schutte en Vree, *Om de toekomst*, 22-63.

⁵⁷ Art. 23 luidt: 'Het recht tot benoeming van ouderlingen en diakenen, en tot beroeping van predikanten berust bij de gemeente. Deze al, behoudens de verkregen rechten van derden, dit of zelve uitoefenen, of door hen die zij daartoe bepaaldelijk machtigt, doen uitoefenen, naar gelang zulks, in de nader te maken bijzondere reglementen op de kerkeraden en de predikantsberoeping, zal worden vastgesteld. Tot dat daarin zal zijn voorzien blijven de bestaande bepalingen van kracht en toepassing'.

⁵⁸ Zie hierover W. Volger, *Om de vrijheid van de kerk. Achtergrond en ontstaan van de Doleantie* (Kampen 1954) 7-49 en 50-78. Daarbij doen we er goed aan ons te realiseren dat de moderne theologie zich in die tijd nog in een beginstadium bevond. In welke richting deze zich zou ontwikkelen was toen nog niet te voorzien.

⁵⁹ Zie hierover de bekende literatuur. Ik wijs op Rienk Klooster, *Groninger Godgeleerdheid in Friesland 1830-1872* (Ljouwert 2001).